

O‘ZBEKISTONDA ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: HOLATI, MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI

Yo‘ldoshev Abdumalik Ilhomovich

Kimyo xalqaro universiteti Katta o‘qituvchi.

Egamberdiyev Ro‘zimuhammad Muhammad Qodir o‘g‘li

Kimyo xalqaro universiteti Talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Ichki turizmning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni, hududiy rivojlanishga ta’siri, aholi bandligi va ijtimoiy farovonlikni oshirishdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, ichki turizmni rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan muammolar, infratuzilma holati, xizmatlar sifati, marketing va raqamli texnologiyalar masalalari o‘rganilib, ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ichki turizm, turizm infratuzilmasi, hududiy rivojlanish, xizmatlar sifati, turizm siyosati, O‘zbekiston.

So‘nggi yillarda turizm global miqyosda eng tez sur‘atlar bilan rivojlanayotgan iqtisodiy tarmoqlardan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal rivoji, transport imkoniyatlarining kengayishi, aholining daromad darajasi va sayohat madaniyatining oshib borishi turizm sanoatining jahon iqtisodiyotidagi rolini yanada kuchaytirmoqda. Bugungi kunda turizm nafaqat dam olish va hordiq chiqarish vositasi, balki iqtisodiy o‘rish, bandlikni ta’minlash va hududlarni kompleks rivojlantirishning muhim mexanizmi sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Jahon Turizm Tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, turizm ko‘plab davlatlarda yalpi ichki mahsulotning salmoqli qismini shakllantiradi, millionlab aholi uchun barqaror ish o‘rinlari yaratadi hamda eksport tushumlarining muhim manbai hisoblanadi. Ayniqsa, xizmatlar sohasida turizmning ulushi yuqori bo‘lib, u transport, savdo, ovqatlanish, mehmonxona xo‘jaligi va madaniyat sohalari bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanadi. Shu jihatdan turizm ko‘p tarmoqli multiplikativ ta’sirga ega bo‘lgan iqtisodiy faoliyat turi sifatida baholanadi.

Ushbu jarayonda ichki turizm alohida ahamiyat kasb etadi. Ichki turizm mamlakat fuqarolarining o‘z davlati hududida amalga oshiradigan sayohatlari orqali iqtisodiy resurslarning mamlakat ichida qolishini ta’minlaydi. Bu esa tashqi iqtisodiy xatarlar, global inqirozlar va valyuta tebranishlari sharoitida milliy iqtisodiyotning barqarorligini saqlab qolishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Ichki turizmning rivojlanishi hududiy iqtisodiyotlarni jonlantiradi, mahalliy biznesni qo‘llab-quvvatlaydi va hududlar o‘rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga

xizmat qiladi.

Ichki turizmning yana bir muhim jihati uning ijtimoiy ahamiyatidir. Aholining keng qatlamlari uchun qulay va nisbatan arzon sayohat imkoniyatlarini yaratish orqali ichki turizm fuqarolarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish va madaniy hordiq chiqarish ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ichki turizm aholining o'z yurtiga bo'lgan qiziqishi va ehtiromini oshirib, vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi [1].

Milliy madaniyat va tarixiy merosni saqlash ham ichki turizm orqali samarali amalga oshiriladi. Tarixiy obidalar, ziyorat maskanlari, milliy an'analar va urf-odatlar ichki sayyohlar orqali keng targ'ib etilib, ularning avloddan-avlodga yetib borishi uchun iqtisodiy asos yaratiladi. Shu tariqa ichki turizm madaniy merosni asrash va rivojlantirishning barqaror mexanizmiga aylanadi.

O'zbekiston boy tarixiy-madaniy merosi, noyob me'moriy yodgorliklari, xilma-xil tabiiy resurslari va rang-barang milliy an'analari bilan ichki turizmni rivojlantirish uchun ulkan salohiyatga ega davlatlardan biridir. Buyuk Ipak yo'li merosi, qadimiy shaharlar, tog'li va cho'l hududlar, ziyorat va ekologik turizm obyektlari ichki sayyohlar uchun katta qiziqish uyg'otadi. Mamlakat hududlarining tabiiy va madaniy xilma-xilligi ichki turizmni hududiy jihatdan muvozanatli rivojlantirish imkonini beradi.

So'nggi yillarda aholining sayohatga bo'lgan ehtiyoji va qiziqishi sezilarli darajada ortib bormoqda. Aholi daromadlarining nisbatan oshishi, dam olish madaniyatining shakllanishi va turizm infratuzilmasining bosqichma-bosqich rivojlanishi ichki sayohatlar sonining ko'payishiga olib kelmoqda. Shu sharoitda ichki turizmni tizimli va strategik asosda rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Davlat tomonidan ichki turizmni qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani modernizatsiya qilish, transport qatnovlarini kengaytirish, turistik xizmatlar sifatini oshirish va hududiy turizm dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha kompleks choratadbirlar amalga oshirilmoqda.

u esa ichki turizmni nafaqat iqtisodiy foyda manbai, balki ijtimoiy barqarorlik va madaniy taraqqiyot omiliga aylantirish imkonini bermoqda.

Ichki turizmning jadal rivojlanishi global turizm tendensiyalarining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlash, hududiy rivojlanishni ta'minlash va milliy madaniyatni rivojlantirishda muhim strategik ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida ichki turizmni kompleks va innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirish mamlakatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot maqsadlariga to'liq mos keladi.

Ichki turizm mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotida muhim o'rin tutuvchi

sohalardan biri bo'lib, u davlat fuqarolarining o'z mamlakati hududida turli maqsadlarda — dam olish, sog'lomlashtirish, ziyorat, madaniy-ma'rifiy sayohatlar yoki qisqa muddatli hordiq chiqarish uchun amalga oshiradigan harakatlarini qamrab oladi. Ichki turizm tashqi turizmga nisbatan barqarorroq bo'lib, global iqtisodiy inqirozlar, valyuta tebranishlari, geopolitik vaziyatlar kabi tashqi omillarga kamroq bog'liqdir. Shu sababli ko'plab davlatlar singari O'zbekiston ham ichki turizmni rivojlantirishni milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab kelmoqda.

Ichki turizmning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u mamlakat ichida moliyaviy resurslarning aylanishini ta'minlaydi. Sayyohlar tomonidan sarflanadigan mablag'lar xorijga chiqib ketmay, mahalliy hududlar iqtisodiyotida qoladi. Bu esa hududiy rivojlanish, infratuzilmani yaxshilash va aholi farovonligini oshirishga bevosita xizmat qiladi. Ayniqsa, chekka va kam rivojlangan hududlar uchun ichki turizm muhim iqtisodiy rag'bat vazifasini bajaradi.

Ichki turizmning iqtisodiy mohiyati bir nechta muhim jihatlar orqali namoyon bo'ladi. Avvalo, bu soha hududlarda kichik va o'rta biznesning rivojlanishiga qulay sharoit yaratadi. Mehmonxonalar, oilaviy mehmon uylari, umumiy ovqatlanish shoxobchalari, hunarmandchilik mahsulotlari savdosi, transport xizmatlari va gidlik faoliyati kabi yo'nalishlarda ko'plab yangi tadbirkorlik subyektlari shakllanadi. Natijada aholining o'zini o'zi band qilishi darajasi oshadi va daromad manbalari kengayadi.

Shuningdek, ichki turizm yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim omil hisoblanadi. Turizm bilan bog'liq sohalarda nafaqat bevosita, balki bilvosita bandlik ham shakllanadi. Masalan, qurilish, qishloq xo'jaligi, savdo, transport va madaniyat sohalari turizm rivoji natijasida jonlanadi. Bu esa hududiy mehnat bozorida muvozanatni ta'minlashga yordam beradi.

Ichki turizm transport, savdo va xizmatlar sohasining kengayishiga ham kuchli turtki beradi. Avtomobil va temir yo'l qatnovlarining ko'payishi, ichki aviareyslarning rivojlanishi aholi uchun qulaylik yaratish bilan birga, logistika tizimini takomillashtiradi. Savdo va xizmat ko'rsatish obyektlarining ko'payishi esa ichki bozorni faollashtirib, iste'mol talabini oshiradi.

Madaniy va tabiiy meros obyektlaridan samarali foydalanish ichki turizmning yana bir muhim jihatidir. Tarixiy obidalar, ziyorat maskanlari, milliy bog'lar va tabiiy hududlar nafaqat sayyohlarni jalb etadi, balki ularni asrash va restavratsiya qilish uchun moliyaviy manbalar shakllanishiga ham xizmat qiladi. Shu tariqa turizm madaniy merosni muhofaza qilishning barqaror mexanizmlaridan biriga aylanadi.

O'zbekistonda ichki turizm asosan boy tarixiy-madaniy merosga ega shaharlar bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanmoqda. Xususan, Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent shaharlari ichki sayyohlar oqimini eng ko'p jalb qilayotgan hududlar

sirasiga kiradi. Ushbu shaharlar o'zining me'moriy yodgorliklari, qadimiy tarixiy muhit, milliy urf-odatlar va madaniy tadbirlari bilan ajralib turadi.

Samarqand va Buxoro asrlar davomida Buyuk Ipak yo'lining muhim markazlari bo'lib kelganligi sababli, bu hududlarda tarixiy obidalar, madrasa va masjidlar, maqbaralar ko'p uchraydi. Ichki sayyohlar ushbu shaharlarni ziyorat qilish orqali nafaqat dam oladilar, balki milliy tarix va madaniyat bilan yaqindan tanishadilar. Xiva shahri esa yaxlit tarixiy-me'moriy majmua sifatida ichki turizmda alohida ahamiyat kasb etadi.

Toshkent shahri mamlakat poytaxti sifatida zamonaviy infratuzilma, madaniy markazlar, muzeylar va ko'ngilochar maskanlar bilan ichki turizmning muhim markaziga aylangan. Poytaxtda o'tkaziladigan turli festival va madaniy tadbirlar ichki sayyohlar oqimini yanada oshirmoqda.

So'nggi yillarda tog'li va tabiiy hududlarda joylashgan maskanlar ham ichki turizmda muhim o'rin egallay boshladi. Jumladan, Chorvoq, Zomin va Boysun kabi hududlar ekologik va rekreatsion turizm markazlariga aylanib bormoqda. Bu maskanlar toza havo, tabiiy landshaftlar va sog'lomlashtirish imkoniyatlari bilan ichki sayyohlar uchun jozibador hisoblanadi.

Ekoturizm va tog' turizmining rivojlanishi aholining sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish bilan birga, tabiatni muhofaza qilish masalalariga ham e'tiborni kuchaytiradi. Bunday hududlarda turizmni rivojlantirish jarayonida ekologik muvozanatni saqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat tomonidan ichki turizmni rivojlantirish maqsadida keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, turizm infratuzilmasini yaxshilash, yo'l va transport tarmoqlarini modernizatsiya qilish, ichki reyslar sonini oshirish hamda hududlararo aloqalarni kuchaytirish bo'yicha dasturlar ishlab chiqilmoqda. Shu bilan birga, madaniy festivallar, milliy bayramlar va ommaviy tadbirlarni tashkil etish orqali aholi orasida sayohat madaniyatini shakllantirishga e'tibor qaratilmoqda.

Ichki turizmni rivojlantirish aholining bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. O'z yurtining tarixiy va tabiiy boyliklarini yaqindan bilgan fuqaro ularga nisbatan mas'uliyat va ehtirom bilan munosabatda bo'ladi.

Ya'ni, ichki turizm O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi, hududiy tengsizliklarni kamaytiruvchi va aholi farovonligini oshiruvchi muhim soha hisoblanadi. Uni kompleks ravishda rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy foyda, balki ijtimoiy va madaniy yutuqlarga ham erishish mumkin. Ichki turizmni qo'llab-quvvatlash va uni strategik darajada rivojlantirish mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyot maqsadlariga xizmat qiladi.

Ichki turizm katta iqtisodiy va ijtimoiy salohiyatga ega bo'lishiga qaramay, uning rivojlanish jarayonida bir qator tizimli va amaliy muammolar mavjud bo'lib, ushbu

omillar ichki sayyohlik bozorining to'liq shakllanishiga va barqaror rivojlanishiga sezilarli darajada to'sqinlik qilmoqda. Ushbu muammolar infratuzilma yetishmovchiligi, xizmatlar sifati, kadrlar tayyorlash, axborot ta'minoti va ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan bevosita bog'liqdir. Mazkur muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqish ichki turizmni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ichki turizm rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan asosiy muammolardan biri — bu turizm infratuzilmasining ayrim hududlarda yetarli darajada rivojlanmaganligidir. Xususan, respublikaning ba'zi viloyatlari va chekka hududlarida avtomobil yo'llarining sifati pastligi, ularning ta'mirtalab holatda ekanligi ichki sayyohlarning erkin va qulay harakatlanishini cheklab qo'yimoqda. Yo'l infratuzilmasining rivojlanmaganligi nafaqat sayyohlar oqimini kamaytiradi, balki hududiy turizm obyektlarining iqtisodiy jozibadorligini ham pasaytiradi.

Shuningdek, jamoat transporti qatnovlarining cheklanganligi ichki turizm rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim omillardan biridir. Ayrim turistik hududlarga avtobus yoki temiryo'l qatnovlarining kamligi, qatnovlar jadvalining qulay emasligi va transport vositalarining texnik holati ichki sayohatlarni murakkablashtiradi. Bu holat ayniqsa yoshlar, talabalar, pensionerlar va shaxsiy transport vositasiga ega bo'lmagan aholi qatlamlari uchun sezilarli muammo hisoblanadi [4].

Mehmonxona xo'jaligi va joylashtirish vositalari bilan bog'liq muammolar ham ichki turizm rivojini cheklovchi omillar sirasiga kiradi. Ba'zi hududlarda mehmonxonalar sonining kamligi, ularning zamonaviy talablarga to'liq javob bermasligi, xizmatlar sifatining pastligi ichki sayyohlar ehtiyojini qondirish imkonini cheklaydi. Shu bilan birga, narxlar va ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati o'rtasidagi nomutanosiblik ichki sayyohlarning noroziligiga sabab bo'lmoqda.

Ichki turizm sohasida kadrlar bilan bog'liq muammolar ham dolzarb masalalardan biridir. Turistik xizmatlar ko'rsatishda malakali mutaxassislarning yetishmasligi, professional gidlar, mehmonxona menejerlari va servis xodimlarining tayyorgarlik darajasi pastligi xizmatlar sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Servis madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi ichki sayyohlar tajribasining salbiy bo'lishiga olib keladi va bu holat takroriy sayohatlar sonining kamayishiga sabab bo'ladi.

Narx va sifat o'rtasidagi muvozanatning buzilishi ichki turizm rivojida alohida muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayrim hollarda ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati past bo'lishiga qaramay, narxlar yuqori belgilanishi ichki sayyohlarning qoniqish darajasini pasaytiradi. Bu esa ichki turizmga bo'lgan ishonchni susaytirib, aholini chet elga chiqib dam olishga undashi mumkin.

Ichki turizm bozorining kengayishiga to'sqinlik qilayotgan muhim omillardan yana biri — ichki turistik mahsulotlarning yetarli darajada targ'ib qilinmasligidir. Ko'plab hududlarning turistik imkoniyatlari, tarixiy va tabiiy obyektlari keng

jamoatchilikka yetarli darajada tanishtirilmayapti. Hududlar bo'yicha yagona axborot platformalarining yo'qligi, turistik marshrutlar va xizmatlar haqida to'liq va ishonchli ma'lumotlarning yetishmasligi ichki sayyohlar faolligini cheklaydi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasining pastligi ichki turizm rivojida muhim to'siq bo'lib qolmoqda. Zamonaviy onlayn bron qilish tizimlari, mobil ilovalar, elektron xaritalar, virtual sayohatlar va raqamli gid xizmatlarining yetarli darajada joriy etilmaganligi ichki turizmning raqobatbardoshligini pasaytiradi.

Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida sayyohlar tezkor, qulay va shaffof axborotga muhtoj bo'lib, ushbu ehtiyojni qondira olmagan turistik hududlar ichki bozorni yo'qotish xavfiga duch keladi.

Ichki turizmni hududiy jihatdan rivojlantirishda har bir viloyatning tabiiy, tarixiy va madaniy xususiyatlarini inobatga olgan holda maxsus dasturlar ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Hududlarning o'ziga xos resurslari asosida tematik marshrutlar, mavsumiy turpaketlar va mahalliy festival dasturlarini yaratish ichki sayyohlar qiziqishini oshiradi. Bunday yondashuv hududlar o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Ichki turizmni keng qatlamlar orasida ommalashtirish uchun ijtimoiy yo'naltirilgan mexanizmlarni joriy etish zarur. Talabalar, pensionerlar, ko'p bolali oilalar va kam ta'minlangan aholi qatlamlari uchun arzon va qulay turpaketlar tashkil etilishi ichki turizm bozorini sezilarli darajada kengaytiradi. Bu nafaqat turizm sohasini rivojlantiradi, balki aholining bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga ham xizmat qiladi.

Ichki turizm rivojining ijobiy natijalari ko'p qirrali bo'lib, ular iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatlarida namoyon bo'ladi. Avvalo, ichki turizm hududlar iqtisodiy faolligining oshishiga olib keladi. Turizm bilan bog'liq xizmatlar rivojlanishi natijasida mahalliy tadbirkorlik faollashadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va hududiy byudjetlar daromadi oshadi.

Mahalliy aholi daromadlarining ko'payishi ichki turizm rivojining muhim ijtimoiy natijalaridan biridir. Turizm faoliyati orqali aholi o'z mehnati evaziga barqaror daromad manbaiga ega bo'ladi. Bu holat ayniqsa qishloq va tog'li hududlarda yashovchi aholi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Ichki turizm milliy madaniyat va qadriyatlarning saqlanishi hamda rivojlanishiga bevosita xizmat qiladi. Mahalliy urf-odatlar, an'analar, hunarmandchilik va milliy taomlar ichki sayyohlar orqali keng targ'ib etiladi. Bu esa madaniy merosni asrashga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi va yosh avlod ongida milliy o'zlikni mustahkamlaydi.

Shuningdek, ichki turizm ekologik ong va madaniyatning yuksalishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tabiiy hududlarga sayohat qilish jarayonida aholi tabiatni asrash, ekologik muvozanatni saqlash masalalariga ko'proq e'tibor qaratadi. Ekoturizm elementlarining rivojlanishi ekologik mas'uliyatni oshiruvchi muhim omil hisoblanadi

[5].

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda ichki turizmni rivojlantirish milliy iqtisodiyotning barqaror o‘rinishini ta’minlash, hududlar o‘rtasidagi rivojlanish tafovutlarini kamaytirish va aholining turmush sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ichki turizmni rivojlantirish uchun infratuzilmani modernizatsiya qilish, xizmatlar sifatini oshirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va samarali marketing strategiyalarini amalga oshirish zarur. Ushbu yo‘nalishdagi tizimli islohotlar O‘zbekistonni nafaqat xalqaro, balki ichki turizm markaziga aylantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xudoyberganov A. Turizm iqtisodiyoti : darslik. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. — 256 b.
2. Karimov B. Ichki turizmni rivojlantirishning hududiy mexanizmlari: monografiya. — Samarqand: Zarafshon, 2021. — 184 b.
3. Abdullayev Sh. Xizmatlar sohasida raqobatbardoshlik va turizm rivoji. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. — 210 b.
4. Rasulov D. Hududiy iqtisodiyot va ichki turizm integratsiyasi: o‘quv qo‘llanma. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. — 168 b.
5. Ismoilova N. Turizm infratuzilmasini rivojlantirishning zamonaviy yo‘nalishlari: monografiya. — Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2022. — 192 b.